

Емпиричен анализ на възпроизводствените нагласи на младото население на България – демографски потенциали и предизвикателства

Десислава Боцева*

Въпросите свързани с демографското развитие на България все по-интензивно вълнуват изследователската мисъл. Причината е, че многобройни анализи определят, че то е свързано с трайното намаляване на броя на населението и на промени във възрастовата му структура. Демографските процеси, които съпътстват началото на XXI век, разкриват редица предизвикателства не само за България, но и за държавите-членки на Европейския съюз. Сред тези процеси изпъкват ниската раждаемост, интензификацията на вътрешната и външна миграция, продължаващата урбанизация и засилващото се застаряване на населението. Тези промени повдигат въпроси свързани с възможностите на държавите да подсиgurят своята социално-икономическата стабилност и функционалност на редица социални системи, в т.ч. осигурителна, пенсионна, здравна, образователна, подпомагане и закрила, системата на пазара на труда и заетостта, а оттам и върху устойчивото икономическо развитие и растеж.

В този контекст и обективната потребност от научно обоснована и системно реализирана прагматична демографска политика в България се обостря. Демографският въпрос изисква както наличието на стратегическа концепция,

така и неотложни действия. Въпросът е, че без научно обоснования и обезпечен с данни, генерирани от разнообразни източници на информация и проучвания, анализ, разработването на реални, истински тенденции на демографските процеси би било трудно достижима цел. Именно проучването на тези процеси и изводите, до което то ще доведе, следва да застанат в основата на разработването на бъдещите стратегически механизми, насочени към населението. За да се случи това е необходимо познаване на голяма инертност на тези процеси, поради което е изключително важно да се провери навреме в каква посока се случват, с цел своевременно да се разработят демографски политики и мерки, предназначени да парират неблагоприятното развитие.

Едно от направленията, изискващо задълбочено изследователско внимание е свързано с раждаемостта и репродуктивните нагласи на младото население, с цел да се проучи потенциала за възпроизводство и обновяване на населението. В този ракурс се осъществи и настоящето изследване, чиято **главна цел** е да измери количествено динамиката на раждаемостта в България за периода 2013-2023 година, като изчертае тренда на това развитие и потърси отговора на въпроса дали така анализиранияте емпирични данни съответстват на възпроизводствените нагласи и желания на младото население на страната ни, и от тази позиция да потърси къде се състоят нереализираните демографски потенциали и какви са причините стоящи зад това. Тази информация би допринесла за научното разбиране на сложния комплекс от фактори, които влияят върху възпроизводственото поведение на българина и би представлявало отправна точка за бъдещи изследвания и разработване на ефективна демографска стратегия в България.

Многостранният характер на така дефинираната главна цел изисква последователното изпълнение на следните **изследователски задачи**: *Анализ на динамиката на раждаемостта в България за периода 2013-2023 г.*, което изисква да се извърши задълбочен количествен анализ на основните демографски показатели, свързани с раждаемостта, включително структурни изменения по тип на ражданията (брачни и

* гл. ас. д-р Десислава Боцева
e-mail: d_botseva@unwe.bg
УНСС, катедра „Регионално развитие“

извънбрачни), регионален разрез (по статистически райони), възрастова структура на майките и други релевантни характеристики; *Изследване на възпроизводствените нагласи на младото население*, което включва анализ на данните от проведено анкетно проучване от катедра „Регионално развитие“ при УНСС, обхващащо респонденти на възраст 18-29 години, с цел да се установят основните нагласи към създаване на семейство и раждане на деца и да се идентифицират ключовите социални, икономически и партньорски фактори, оказващи влияние върху репродуктивните им планове; *Сравнителен анализ между възпроизводствените нагласи и реалните демографски показатели*, целящ да се съпоставят резултатите от анкетното проучване с официалните данни за раждаемостта, предоставени от НСИ, за да се провери съответствието между нагласите на младото население и реалната демографска динамика в страната.

Изследователският предмет на настоящото проучване е емпиричният анализ на динамиката на раждаемостта в България за периода 2013-2023 година, базирана на емпирични демографски данни и репродуктивни нагласи на младото население на възраст 18-29 години. Обектът обхваща както количествените изменения в показателите за раждаемост на национално ниво и по статистически райони, така и възприетите репродуктивни намерения на младото поколение, въз основа на резултатите от анкетното проучване.

Въз основа на целите на изследването и в хода на предварителния анализ на наличните данни, се формулират набор от изследователски хипотези, които ще бъдат проверени посредством емпиричното изследване. *Хипотеза 1* гласи, че през периода 2013-2023 година се наблюдава стабилен спад в общия брой раждания в България. Хипотезата предполага, че макар да има позитивни нагласи сред младото население за създаване на семейство, общият демографски тренд остава отрицателен, в показателите, измерващи раждаемостта. Авторът на настоящето изследване не се ангажира с формулирането на причините стоящи зад това. *Хипотеза 2* твърди, че раждаемостта в България следва обща

тенденция на спад, но се характеризира със съществени регионални различия, което изисква допълнителен анализ на факторите, генериращи тези диверсификации. *Хипотеза 3* предполага, че средната възраст на майката при раждане на първо дете показва нарастваща тенденция през разглеждания период, което отразява отлагане на репродуктивните планове сред младото население.

Изследването използва вторични данни от официални статистически източници, основно от Националния статистически институт (НСИ) на България. Данните включват показатели за общия брой раждания и показателите за раждаемост, тип на ражданията (брачни и извънбрачни), възраст на майката при раждане на първо дете и регионални данни по статистически райони. Анкетно проучване, проведено от катедра „Регионално развитие“ при УНСС, обхващащо 334 респонденти на възраст 18-29 години, предоставя допълнителна емпирична информация за репродуктивните нагласи и намерения на младото население. Допълнителни данни се черпят от доклади и изследвания на международни организации, където е приложимо, за да се осигури по-широк контекст на анализа.

Методите на анализа включват: *Дескриптивна статистика* - ще бъде използвана за представяне на основните демографски показатели, свързани с раждаемостта, както и за описание на резултатите от анкетното проучване. *Тренд анализ* - ще се приложи за изследване на динамиката на раждаемостта за избрания период. *Сравнителен анализ* - извършва съпоставка между резултатите от анкетното проучване и официалните данни за раждаемостта, за да се оцени съответствието между възпроизводствените нагласи и реалната демографска динамика.

Теории на раждаемостта

Непрекъснатата промяна в размера и структурата на населението в резултат на раждания, смърт, брак и развод представлява естественото движение, което включва и измененията в половата и възрастовата структура на населението, поради взаимозависимостта между промените в тях и всички демографски процеси. Числеността на

дадена социална група или на населението като цяло зависи от разликата между броя на новородените (встъпващите в групата) и броя на починалите (оттеглящите се от групата). Въз основа на тази разлика, населението може да нараства, да намалява или да остава непроменено. Процесът на подновяване на населението - т.е. неговото увеличаване или намаляване – се определя от социалните закони и процеси, които формират обществото. Именно поради това той има социален характер и отразява динамиката на обществения живот. Затова е по-точно да говорим не просто за подновяване, а за възпроизводство на населението, което подчертава значението на социалните механизми, влияещи върху промяната на числеността и структурите на населението.

Теорията за демографския преход е една от първите, които се опитват да обяснят промяната в нивата на раждаемост и смъртност в контекста на икономическото и социалното развитие. Според Notestein (1945), раждаемостта и смъртността намаляват последователно в процеса на модернизация, индустриализация и урбанизация, като това води до стабилизиране на населението в дългосрочен план. В съвременните общества обаче този процес е съпътстван от значително намаляване на раждаемостта под нивото, необходимо за естествено възпроизводство, което води до демографски срив в много европейски държави, включително България.

Икономическите модели на раждаемостта, формулирани от Бекър (1960) и Еастерлин (1975), разглеждат репродуктивното поведение като рационален избор, основан на икономически обстоятелства. В съвременния контекст става все по-голямо предизвикателство да се идентифицират конкретните причини стоящи зад отлагане или отказ от създаване на семейство. Емпирични проучвания потвърждават, че икономическата несигурност, особено сред младите хора, е водеща причина за намаляването на раждаемостта в страните от Източна Европа, включително и в България, но съвременното реално е много по-добре обезпечено и осигурено, както и възможностите за реализация на пазара на друга, отколкото в близкото минало и въпреки това се отчита

постоянен тренд на спад в стойностите за измерване на раждаемостта.

Съществено значение за репродуктивното поведение имат и културните и социологически модели, които разглеждат ролята на социалните норми и семейните ценности. В България, както и в други държави от Югоизточна Европа, традиционното значение на семейството остава високо, но промените в социалните нагласи водят до отлагане на създаването на деца. Промените в партньорските отношения, увеличаването на извънбрачните раждания и нарастването на дела на самотните родители също оказват влияние върху нивата на раждаемост и структурата на семейството. Изследванията на Lesthaeghe (2010) показват, че тези културни промени са тясно свързани с по-ниските нива на раждаемост, наблюдавани в развитите общества.

Тенденциите в раждаемостта в Европейския съюз през последните десетилетия ясно показват устойчив спад. Докладите на Евростат отчитат, че средната възраст на майката при раждането на първо дете продължава да нараства, достигайки над 30 години в много от държавите-членки. Тази тенденция е изразена и в България, макар и с по-плавни темпове, където данните на Националния статистически институт показват увеличение на средната възраст на майките с над 1 години за последното десетилетие. Отлагането на раждането на първо дете често се свързва с по-високи нива на образование, кариерно развитие и икономическа стабилност, което отразява промените в приоритетите на младото поколение и вероятно именно в това се коренят истинските причини за спад в общата раждаемост – модернизация на обществата.

Демографският преход засяга световните тенденции от края на XIX век. Безпрецедентното нарастване на населението по време на пост-малтусианския режим в бива обърнато, което води до значително намаляване на раждаемостта и нарастването на населението в различни региони на света. Изучаването му за целите на настоящия труд е основно, заради преносът му по отношение на нарасналите възможности на икономиките да превърнат по-голяма част от печалбите от фактурното натрупване и технологичния прогрес в растеж на дохода на глава от населението. Концепцията

за демографския преход е широко възприета от различните научни школи. Нейните основни постановки се използват при изготвяне на демографските прогнози на ООН, както и за целите на демографското планиране и политика в редица страни.

В съвременната епоха на икономическо развитие много от световните икономики се трансформират в по-добри и повишават своите стандарти, свързани с живота, образованието и технологиите. Подобен процес върви успоредно с нарастване на нуждите на икономиката от квалифицирани и специализирани човешки ресурси. Анализът показва, че подобна тенденция, свързана с непрестанно повишаване на търсенето на човешки капитал в процеса на развитие, е основният фактор за спада на плодовитостта и прираста на населението в съвременния тип на възпроизводство. Поконкретно, Бейкър (1960) изтъква аргумента, че намаляването на плодовитостта е страничен продукт от повишаването на доходите и свързаното с това увеличение на алтернативните разходи за отглеждане на деца. Неговата теза предполага, че повишаването на доходите е довело до спад на раждаемостта, тъй като положителният ефект на доходността върху плодовитостта е доминиран от отрицателния ефект на заместване, състоящ се в нарастващите алтернативни разходи за отглеждане на деца. Подобен модел, предполага, че като абстрактна концепция, може да се предскаже, че раждаемостта ще продължи да намалява, с повишаване на благосъстоянието на обществата. Подобно твърдение обаче е неоснователно от теоретична гледна точка и незадоволителна от интелектуална и доказателствена такава, като в последните години данните, оспорват подобен аргумент, като предполагат, че след определено ниво на социално и икономическо развитие раждаемостта отново се увеличава.

Раждаемостта в България

Броят на населението на България, през последните десетилетия намалява със застрашителни темпове, като се променя неговата структура (най-вече възрастова такава). Нараства дялът на населението от високите възрасти, включително поради бързо намаляващия дял на населението в

подрастващите групи, все по-ниската раждаемост и стесняващия се родилен контингент, сравнително високата детска смъртност, емиграция на населението в детеродна възраст, промяна в социалните нагласи за брак, семейство и деца. Тази неблагоприятна демографска тенденция не просто се запазва, а значително се влошава, като през следващите години все по-ускорено ще намалява потенциалното трудоспособно, икономически активно население.

През последните десетилетия в България протичат два сложно преплетени големи процеса. От една страна това е демографския преход, от друг социално-икономическия. Колаборацията между тях и едновременното им развитие задълбочава и усложнява техните последици, повишава цената на политиките за въздействие в желаната посока. Това твърдение можем да наблюдаваме в два аспекта. От една страна ускореният икономически растеж, успешната интеграция на страната ни в европейската икономика, продължителните и тежки реформи в икономиката, социалното и здравно осигуряване, образованието, следва да допринесат за повишаване на жизнения стандарт на населението, неговото интелектуално развитие, да повишават неговия здравен статус, в ред с това и възможностите, желанията и нагласите му за възпроизводство, в резултат повишаване на капацитета му за развитие и продуктивна заетост. От друга страна обаче върху развитието на демографските процеси през последните три десетилетия оказаха влияние много фактори, както чисто демографски така и икономически и социални, политически, психологически и психобиологични. Значителното съкращаване на производството, закриването на предприятията, високата безработица и инфлация, банковите банкрути, допринесоха за неблагоприятна конюнктура на пазара на труда, изразена в значително съкращаване на заетостта и увеличаването на безработицата, цените, инфлацията, несигурността, редом с това до свиване на репродуктивните нагласи на населението и приемането на решение на мнозина млади, да потърсят реализация извън границите на страната.

Днес състоянието на демографската структура, е формулирано в резултат от редица

фактори, чието продължително действие, установява дълготрайни тенденции на динамично променящи се социално-икономически условия на живот. Една част от тези тенденции са аналогични за типичните такива, установени в европейските страни, в т.ч. намалена раждаемост, стареене на населението, намалена брачност, от друга, те се припокриват с тенденциите, типични за развиващите се държави: увеличена смъртност и интензивна икономическа емиграция.

На таблица 1 са визуализирани данните за общия брой на ражданията, осъществени през десетгодишния период на изследване от 2013 до 2023 година.

Таблица 1: Раждания по статистически райони за периода 2013-2023, по данни от НСИ

РАЖДАНИЯ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ (ЖИВОРОДЕНО)											
	(брой)										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Общо за страната	66578	67585	65950	64984	63955	62197	61538	59086	58678	56596	57197
Северозападен	6419	6647	6389	6261	6032	5938	5803	5635	5474	5464	5436
Северен централен	6953	6874	6621	6569	6312	6090	5774	5388	5469	5146	5175
Североизточен	9046	8919	8553	8529	8160	7966	7956	7461	7357	7078	7039
Югоизточен	10915	10941	10767	10470	10488	10094	9949	9507	9358	8794	9241
Югозападен	19844	20754	20196	20179	20066	19488	19670	19438	19457	18796	18766
Южен централен	13401	13450	13424	12976	12897	12621	12386	11657	11563	11318	11540

Общия брой на ражданията в страната е намалял 9381 за десетгодишния период на изследване. Най-голямо намаление се забелязва в периода 2013-2020 година, след което се наблюдава леко стабилизиране на раждаемостта. Югозападният район е лидер по брой на живородените деца през целия период, което е логично предвид концентрацията на население в София и околните градове. Въпреки това и тук се наблюдава спад, особено в периода 2017-2020 година. Северозападният район показва най-ниски стойности на раждаемост, което отразява неблагоприятната демографска ситуация и обезлюдяването на региона. Югоизточният и Североизточният райони също отбелязват значителен спад в раждаемостта, макар и с по-плавни темпове в сравнение със Северозападния район. Интересно е, че през 2023 година се наблюдава леко нарастване на раждаемостта в някои райони (Югоизточен и Югозападен), което може да е признак на начална стабилизация или дори потенциална промяна в демографската тенденция.

Фигура 1: Динамика на раждаемостта по статистически райони (2013-2023)

Данните ясно показват устойчива негативна тенденция на спад в раждаемостта по всички статистически райони в България следователно и общия за страната показател. Това е в съответствие с общите демографски процеси, наблюдавани в страната и в региона на Югоизточна Европа. Въпреки леки признаци на стабилизация през 2023 година, общият тренд остава негативен. С цел прилагане на целенасочени демографски политики за подкрепа на младите семейства и стимулиране на раждаемостта е необходимо провеждането на допълнителни проучвания за изучаване на факторите влияещи върху намаляването на раждаемостта.

В България, както и в много други европейски държави, се наблюдава устойчива промяна в семейната структура и

репродуктивното поведение на населението. Данните за периода 2013-2023 година ясно отразяват промяната в нагласите на младите хора към брака, което оказва влияние върху типа раждания – брачни и извънбрачни. Тази промяна е част от по-широкия процес на демографски и социални трансформации, свързани с модернизацията на обществото, урбанизацията и промяната на традиционните социални ценности. Ако в миналото бракът е бил основната форма на съжителство и социално приемлив начин за създаване на семейство, то днес все по-често се наблюдава отлагане или изцяло отказ от сключване на брак, особено сред младите хора. Това се отразява в нарастващия брой извънбрачни раждания, които през последното десетилетие значително надвишават брачните раждания.

Таблица 2: Брой на брачните и извънбрачни раждания за периода 2013-2023, по данни на НСИ

Брой на брачни и извънбрачни раждания											
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Общо	67061	68083	66370	65446	64359	62576	61882	59440	59069	56917	57478
Брачни	27339	27938	27423	27006	26424	25920	25683	23954	23623	22776	23121
Извънбрачни	39722	40145	38947	38440	37935	36656	36199	35486	35446	34141	34357

Данните за периода 2013-2023 година показват, че извънбрачните раждания устойчиво доминират над брачните, като отношението между тях се запазва балансирано през целия изследван период. За изследвания период между 58 и 60% от всички раждания са извънбрачни, което е ясен индикатор за променените социални нагласи и намаляването на значението на брака като основна институция за създаване на деца. Анализът на данните и тенденциите в раждаемостта показва, че нагласите на хората към брака са се променили значително. Бракът вече не е задължително условие за създаване на семейство, като все повече двойки избират съжителство без формална връзка. Това води до увеличение на извънбрачните раждания, което отразява новите социални реалности и променените приоритети на младото поколение. Причините за това тук са разнообразни. В съвременното общество има нарастващо приемане на алтернативни форми на съжителство, като съжителство „на семейни

начала“, което се счита за социално приемливо и не изисква формална брачна връзка. Демографски изследвания показват, че младите хора все повече поставят на първо място личното си развитие и професионална реализация, отколкото създаването на семейство чрез брак. Друга причина може да се потърси в недостатъчната държавна подкрепа за младите семейства, включително ограничените мерки за стимулиране на брака, също допринася за намаляване на броя на брачните раждания. Липсата на ясни стимули и данъчни облекчения за сключване на брак води до намаляване на мотивацията за формализиране на връзките.

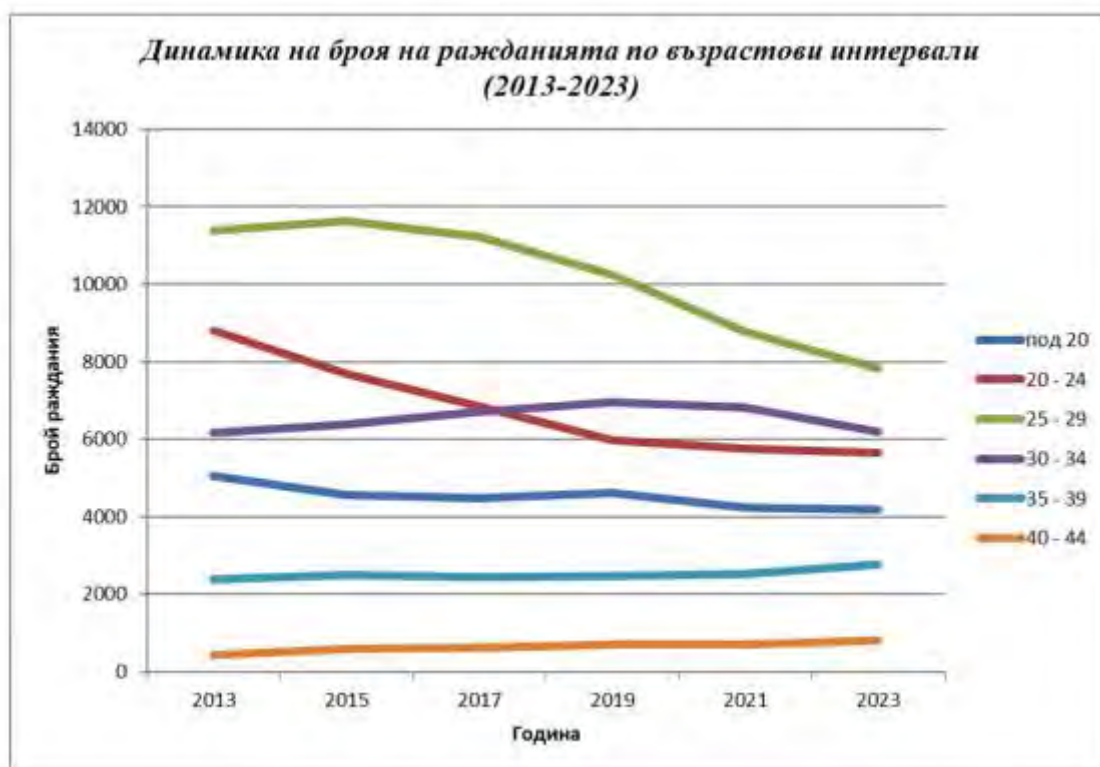
През последното десетилетие в България се наблюдава значима промяна в репродуктивното поведение на жените, като се отчита ясно изразена тенденция на отлагане на ражданията към по-високите възрастови групи – 30-34 и 35-39 години. Тази промяна е част от по-широкия процес на демографски преход и е свързана с редица социални, икономически и културни

фактори.

На фигура 2 е представена динамиката на броя на ражданията по възрастови интервали. Данните свидетелстват за ясно изразена промяна в броя на ражданията по възрастови групи. Наблюдаваме спад в броя на ражданията при по-младите възрастови групи (под 20 и 20-24 години), докато ражданията в групите 35-39, 40-44 години бележат относителна стабилност и дори ръст в последните години. В групата 30-

34 години е регистриран относително стабилен брой на ражданията през годините с почти равни стойности в началото и в края на изследвания времеви интервал. Възрастовата група 25-29 години остава водеща по брой на ражданията, но там се наблюдава значим спад от 31%. В нея през 2013 година са регистрирани 11385 от ражданията, докато през 2023 година те са едва 7837.

Фигура 2: Динамика на броя на ражданията по възрастови интервали, 2013-2023 година

Причини като по-високи нива на образование, кариерни амбиции, постигането на финансова стабилност и жилищна осигуреност, често се спрягат като основни за отлагането на първо раждане за по-зряла възраст. Постиженията в областта на медицината и репродуктивните технологии значително допринасят за увеличаването на раждаемостта сред по-възрастните групи. Методите за асистирана репродукция, като ин витро оплождането (IVF), предоставят възможност на жените да отложат майчинството и все пак да реализират репродуктивните си планове в по-късен етап от живота. Разширяването на достъпа до тези технологии в България играе съществена роля за повишаване на броя на ражданията сред жените над 35 години. В допълнение, подобренията в здравната система и промяната в начина на живот спомагат за поддържането на добро репродуктивно здраве, като същевременно намаляват рисковете, свързани с бременността в по-късна възраст. Това води до нарастване на средната възраст за раждане на първо дете през последните 10 години.

Таблица 3: Средна възраст на майката при раждане на първо дете

Средна възраст на майката при раждане на първо дете (години)						
	2013	2015	2017	2019	2021	2023
Общо за страната	26,5	26,9	27,1	27,3	27,5	27,7

Данните показват постоянен тренд на нарастване на възрастта, като всяка следваща година се наблюдава увеличение от около 0,2 години. През 2013 година средната възраст на майката при първо раждане е 26,5 години. През 2023 година тя достига 27,7 години, което представлява увеличение с 1,2 години за десетилетие.

Два важни показателя, чиято динамика изисква задълбоченото изследователско внимание са коефициент на раждаемост и коефициент на плодовитост. Тяхното изучаване е необходимо както за анализ на демографската ситуация, така и за прогнозиране на посоката тенденцията на развитие.

Коефициентът на раждаемост (наричан още брутен коефициент на раждаемост) е демографски показател, който измерва броя на живородените деца на 1000 души от населението за определен период, обикновено една календарна година. Този показател се използва широко в демографията, за да се оценят нивата на раждаемост в дадена страна, регион или населено място и да се анализират тенденциите в репродуктивното поведение на населението. Коефициентът на раждаемост е важен индикатор за анализ на демографските тенденции и за планиране на социални и икономически политики. Той дава представа за потенциала за естествено възпроизводство на населението и е пряко свързан с други демографски показатели като смъртност, миграция и възрастова структура. Ниските нива на раждаемост могат да доведат до намаляване на населението и застаряване, което създава предизвикателства пред социалните и осигурителни системи. Коефициентът на раждаемост се изчислява по следната формула:

$$CR = \frac{\text{Брой живородени деца}}{\text{Средногодишно население}} \times 1000$$

Където:

CR е коефициентът на раждаемост;

Броят на живородените деца е общият брой новородени за дадения период;

Средногодишното население е средната численост на населението за същия период.

Данните за коефициентите на раждаемост по области в България за периода 2013-2023 година предоставят важна информация за демографските тенденции и регионалните различия в репродуктивното поведение на населението. Анализът обхваща както общите тенденции, така и специфичните изменения по области. Коефициентът на раждаемост в България намалява от 9,2‰ през 2013 г. до 8,52‰ през 2020 г., което показва устойчива тенденция на спад в раждаемостта. През 2023 година се наблюдава леко възстановяване до 8,87‰, което може да се разглежда като знак за стабилизация, макар че стойността все още е под тази от 2013.

Областите с най-висок коефициент на раждаемост са Сливен, София, Ямбол, Пловдив, Стара Загора, а с най-ниски коефициенти са Смолян (средна стойност от 6,14‰), Видин (средна стойност от 6,56‰), Габрово (средна стойност от 6,58‰), Перник (средна стойност от 6,98‰), Кюстендил (средна стойност от 7,02‰).

Сливен е водеща област с най-висок коефициент на раждаемост за целия анализиран период, със средна стойност от 12,2‰. Данните показват стабилни нива на раждаемост, като се наблюдава леко увеличение през 2023 година (12,46‰). Това може да се обясни с високата концентрация на млади семейства и традиционно високите нива на раждаемост в

областта. Коефициентът на раждаемост в столицата е стабилен, със средна стойност от 10,03‰. Въпреки лекото намаление през 2023 година (9,9‰), София остава сред областите с висока раждаемост поради високия приток на млади хора и подобрените социално-икономически условия. Средната стойност на коефициента на раждаемост в Ямбол е 9,63‰, като данните показват известна нестабилност в различните години, но тенденцията остава относително устойчива. Област Пловдив показва устойчиви нива на раждаемост, със средна стойност от 9,48‰. Въпреки малкото колебания през годините, данните от 2023 година (9,67‰) показват известно възстановяване след спад през 2020 година. Стара Загора регистрира средна стойност от 9,3‰, като данните показват леко понижние след 2017 година. През 2023 година коефициентът е 9,24‰.

Видин е сред областите с най-нисък коефициент на раждаемост, със средна стойност под 7‰. През 2023 година коефициентът леко нараства до 7,15‰, но остава значително под средното за страната. Обезлюдяването и високата миграция са основните причини за ниските нива на раждаемост в този регион. Областите Перник и Кюстендил също показват ниски стойности на коефициента на раждаемост, със средни стойности около 7,5‰. Въпреки лекото увеличение през последните години, тенденцията остава негативна поради високите нива на емиграция и застаряващото население.

Коефициентът на плодовитост (наричан също тотален коефициент на плодовитост) е демографски показател, който измерва средния брой деца, които една жена би родила през своя репродуктивен период (обикновено се приема от 15 до 49 години), ако настоящите нива на раждаемост за всяка възрастова група останат непроменени през целия период. Коефициентът на плодовитост се изчислява по следната формула:

$$TFR = \sum_{i=15}^{49} f_i$$

Където:

TFR (Total Fertility Rate) е тоталният коефициент на плодовитост;

f_i е възрасто-специфичният коефициент

на плодовитост за жените в дадената възрастова група i

Когато $TFR = 2,1$ се нарича заместващо ниво на плодовитост, което е необходимо за поддържане на числеността на населението при липса на миграция.

Когато $TFR < 2,1$ показателя свидетелства, че населението не се възпроизвежда естествено и в дългосрочен план числеността му ще намалява, освен ако не бъде компенсирано чрез миграция.

Когато $TFR > 2,1$ наблюдаваме положителен естествен прираст и увеличаване на числеността на населението, характерно за развиващите се страни.

През последните десетилетия в световен мащаб се наблюдава спад в коефициента на плодовитост, особено в развитите страни. Високият коефициент на плодовитост често се свързва с традиционни общества, където семействата са по-големи и ролята на жената е свързана основно с майчинството. Ниският коефициент, от друга страна, се наблюдава в индустриализираните общества, където жените са по-активни на пазара на труда и често отлагат раждането на деца. В България, както и в много други страни от Източна Европа, коефициентът на плодовитост е под заместващото ниво (2,1), което допринася за намаляване на числеността на населението и демографския спад.

Въпреки различните политики за подкрепа на раждаемостта, повечето европейски държави остават под заместващото ниво на плодовитост (2,1), необходимо за поддържане на числеността на населението. Анализът на коефициента на плодовитост за България за периода 2013-2023 година показва лека, но значима положителна тенденция. През 2013 г. коефициентът на плодовитост в страната е бил 1,48, като постепенно нараства до 1,81 през 2023 г. Въпреки този ръст, стойността остава под заместващото ниво, което предполага продължаващ демографски спад и потенциални проблеми в бъдеще, свързани със застаряване на населението и намаляващ трудов потенциал за бъдещето.

В България, през 2023 година, пет области регистрират коефициент на плодовитост $TFR >$

2,0 и това са: Сливен: Коефициент на плодовитост от 2,60, Ямбол: Коефициент на плодовитост от 2,43, Пазарджик: Коефициент на плодовитост от 2,22, Силистра: Коефициент на плодовитост от 2,08 и Стара Загора: Коефициент на плодовитост от 2,05.

Областите с най-нисък коефициент на плодовитост, през 2023 година са съответно: Смолян: Коефициент на плодовитост от 1,45, Перник: Коефициент на плодовитост от 1,47, София (столица): Коефициент на плодовитост от 1,53, Варна: Коефициент на плодовитост от 1,64, Русе: Коефициент на плодовитост от 1,71.

Възпроизводствени нагласи на младото население на България – резултати от проведено анкетно проучване

1. Съдържание и предназначение на анкетното проучване

Настоящият анализ представя резултатите от проведеното анкетно проучване, което изследва възпроизводствените нагласи на младото население в България, с фокус върху респондентите на възраст между 18 и 29 години. Проучването има за цел да оцени репродуктивните намерения, социално-икономическите фактори, влияещи върху решението за създаване на семейство, както и нагласите на младите хора към държавната подкрепа и жилищната осигуреност. Получените резултати са от съществено значение за разбиране на демографското поведение на младото поколение и предоставят ценна информация за разработване на целенасочени демографски и социални политики.

Анкетното проучване е създадено, за да анализира възпроизводствените нагласи на младото население в контекста на демографските промени и предизвикателствата пред страната. Системата от въпроси и предложената методология могат да бъдат използвани като основа за провеждане на подобни изследвания на регионален принцип, за проверка на тенденциите в различните области и търсенето на уникалните им характеристики.

Резултатите от провеждането на подобни проучвания следва да бъдат използвани като отправна точка при разработването на

стратегически и програмни документи в областта на демографската политика, социалната подкрепа и регионалното развитие. Данните могат да подпомогнат процеса на вземане на информирани решения и планиране на политики, които да стимулират репродуктивната активност на младото население и да създадат благоприятни условия за семейно планиране и демографска стабилност.

2. Подготовка и провеждане на анкетното проучване

След консултации и обсъждания с експерти в областта на демографията и изследването на репродуктивното поведение, анкетният въпросник бе внимателно изготвен и прецизиран, за да отрази всички основни аспекти на възпроизводствените нагласи на младото население в България. Въпросникът съдържа 10 въпроса, организирани в електронна анкета, предназначена за разпространение сред млади респонденти на възраст между 18 и 29 години.

Целта на подготовката и провеждането на анкетното проучване бе да се съберат надеждни емпирични данни, които да послужат като основа за анализ на репродуктивните намерения и социалните фактори, които влияят на решението на младите хора за създаване на семейство. Тези данни са от ключово значение за настоящото изследване и могат да бъдат използвани за разработване на целенасочени демографски политики и мерки, за стимулиране на раждаемостта и подкрепа на младите семейства в България.

3. Методология на проучването

Проучването на възпроизводствените нагласи на младото население в България бе проведено чрез метода на електронна анкета, което позволи събирането на голям обем данни и разнообразна информация за кратък период от време. Анкетата бе разпространена и попълнена в периода от 1 март 2024 г. до 31 март 2024 г., като бе насочена към млади респонденти на възраст между 18 и 29 години. Използван е методът на простия случаен подбор, който гарантира равни вероятности за участие на всички елементи от генералната съвкупност. Проучването цели да анализира

следните направления:

- Нагласи към създаването на семейство.
- Оценка на социалната и икономическата обстановка за създаване на семейство.
- Значението на стабилната партньорска връзка за решението за деца.
- Достатъчността на държавната подкрепа за младите семейства.
- Ролята на жилищната осигуреност при решението за деца.
- Подходяща възраст за раждане на първо дете.
- Планове за броя деца, които респондентите биха искали да имат.
- Кариерни планове преди създаване на деца.
- Мотиви за създаване на деца.
- Подредба по важност на факторите, влияещи на решението за деца.
- Пол и възраст на респондентите.

Резултатите от анкетното проучване са визуализирани в табличен и графичен вид, което позволява лесно разбиране и интерпретация на основните тенденции. Анализът на данните разкрива цялостната картина на репродуктивните намерения на младото население в България и откроява ключовите фактори, които оказват влияние върху решението за създаване на семейство и раждане на деца.

Получените резултати могат да се използват за основа за формулиране на препоръки и предложения за подобряване на демографските политики в страната, които да адресират идентифицираните дефицити и да стимулират възпроизводствената активност на младите хора.

Дискусия на резултатите

След преглед на данните от проведеното анкетно проучване с младото население на България, се очертават няколко ключови тенденции, свързани с възпроизводствените нагласи и факторите, които влияят върху решението за създаване на семейство.

Основни наблюдения:

Повечето респонденти (над 80%) имат положителна нагласа към създаването на семейство и изразяват желание за бъдещо родителство. Респондентите отбелязват, че

факторите, свързани със социално-икономическата обстановка, оказват влияние върху момента на вземане на решение за деца, но не върху самото желание за създаване на семейство. Около 60% от участниците считат, че настоящата социална и икономическа обстановка в страната не е напълно благоприятна за създаване на семейство. Основните предизвикателства включват икономическа несигурност, липса на достатъчна държавна подкрепа и недостъпност на жилища за младите семейства. Над 70% от респондентите оценяват стабилната партньорска връзка като ключов фактор за решението им да имат деца. Средният желан брой деца е между две и три. Повечето млади хора посочват, че биха искали да имат поне две деца, като основните мотиви включват желанието за пълноценно семейство и предаването на семейните ценности. Около 65% от участниците споделят, че имат конкретни кариерни цели, които искат да постигнат преди да създадат деца. Това подчертава значението на професионалното развитие и финансовата стабилност за вземането на решение за родителство. Основните фактори, които биха мотивирали респондентите да имат деца, включват подобряване на социалната среда, достъп до качествено здравеопазване и повишаване на доходите. Финансовата стабилност и наличието на собствено жилище са също сред водещите мотиватори.

Анализ на отговорите на Въпрос 1: Нагласа към създаването на семейство

Резултатите от анализа на първия въпрос очертават ясно изразени позитивни нагласи към създаването на семейство сред младото население в България. Преобладаващата част от респондентите - 77,8% са дали максимална оценка (5), което демонстрира категорично желание и готовност за семейно планиране. Тази стойност отразява високата степен на социална ангажираност и стремежа към традиционните семейни ценности, които остават важен приоритет за младото поколение. Допълнително, 14,97% от анкетираните са посочили оценка 4, което също свидетелства за положителна нагласа, макар и с известни резерви, които вероятно отразяват

икономическите или социални несигурности. Само 4,79% от респондентите са избрали неутрална оценка (3), което е показател за ограничено колебание в нагласите. Отрицателните отговори (оценки 1 и 2) са представени от едва 2,4%, което потвърждава липсата на сериозно отхвърляне на идеята за създаване на семейство сред младите хора.

Подчертано е високото ниво на желание за създаване на семейство, което може да бъде разгледано като позитивен сигнал за възпроизводствените намерения на младото население. Ясно изразената подкрепа за семейните ценности показва стабилна социална основа, върху която могат да се изградят бъдещи политики за стимулиране на раждаемостта и демографското възстановяване.

Анализ на отговорите на Въпрос 2: Социалната и икономическа обстановка в страната

Анализът на резултатите от втория въпрос разкрива противоречиви нагласи сред младото население относно социалната и икономическата обстановка в България, като основната част от респондентите изразяват несигурност и липса на ясно мнение. 49,1% от анкетираните са избрали неутрална оценка (3), което показва колебливост и отсъствие на категорично мнение за благоприятността на социално-икономическите условия в страната. Значителен дял от младите хора (23,4%) възприемат обстановката като неблагоприятна, давайки ниска оценка (2), което подчертава техния песимизъм относно възможностите за създаване на семейство при настоящите условия. Въпреки това, 16,8% от респондентите демонстрират известна увереност в социално-икономическата стабилност, като дават положителна оценка (4), а само 6% изразяват напълно положително мнение, избирайки максималната оценка (5), което свидетелства за високата степен на скептицизъм сред младите хора. Отрицателните нагласи са изразени от 4,8% от участниците, които са посочили най-ниската оценка (1).

Подчертана е значителна несигурност относно социално-икономическата среда в страната, като почти половината от

респондентите изразяват неутрална позиция. Това може да се разглежда като индикация за липса на увереност в дългосрочната стабилност и недостатъчната подкрепа за младите семейства. Високият дял на отрицателните оценки (общо 28,1% за оценки 1 и 2) ясно показва необходимостта от подобряване на социално-икономическите условия, за да се създадат по-благоприятни условия за семеен живот. Малкият процент положителни отговори, дори сред оптимистично настроените респонденти, потвърждава преобладаващия скептицизъм и подчертава нуждата от целенасочени мерки за повишаване на доверието в социалната и икономическа стабилност на страната.

Анализ на отговорите на Въпрос 3: Значимостта на стабилната партньорска връзка при решението за деца

Анализът на резултатите от третия въпрос разкрива категоричното значение на стабилната партньорска връзка като ключов фактор в решението на младите хора да създадат семейство и да имат деца. 91,02% от респондентите са дали максимална оценка (5), което подчертава решаващата роля на стабилността в партньорските отношения за вземането на това важно житейско решение. Допълнително, 6,59% от анкетираните са оценили значимостта на връзката с 4, демонстрирайки силно положително отношение, макар и с известни резерви. Наличието на едва 2,4% неутрални отговори показва минимално разминаване в нагласите и ясно изразен консенсус сред младото поколение, което отразява единомислие относно необходимостта от емоционална и социална стабилност като предпоставка за родителство.

Резултатите подчертават почти универсалната зависимост на решението за създаване на деца от качеството и устойчивостта на партньорската връзка. Феноменът може да бъде интерпретиран като отражение на променените социални нагласи, където ролята на партньорската подкрепа и емоционалната свързаност се издига като приоритет при семейното планиране. Високото значение, което младите хора придават на стабилната връзка, свидетелства за

нарастващото разбиране, че успешното родителство изисква не само материална основа, но и дълбока емоционална връзка и взаимна подкрепа. Това ясно очертава съвременната тенденция, при която социалните и емоционални фактори играят водеща роля в репродуктивното поведение на младите поколения в България.

Анализ на отговорите на Въпрос 4: Достатъчност на държавната подкрепа за младите семейства

Анализът на отговорите на въпроса, свързан с оценката на държавната подкрепа за младите семейства в България, разкрива отчетливо изразено недоволство сред респондентите. Преобладаващата част от младите хора, участвали в анкетата, възприемат подкрепата като неадекватна и недостатъчна, което се потвърждава от високия дял на отрицателните оценки. 36,53% от анкетираните са дали най-ниската възможна оценка (1), а 33,53% са избрали оценка 2, което ясно показва дълбок скептицизъм и неудовлетвореност от съществуващите мерки и политики. Сумарно, близо 70% от респондентите смятат, че държавната подкрепа не отговаря на нуждите на младите семейства, което е сериозен сигнал за провала на съществуващите механизми за социална помощ и стимулиране на репродуктивното поведение.

Неутралната позиция, изразена от 23,35% от участниците, може да се разглежда като индикация за несигурност или липса на достатъчно познания относно наличните програми за подкрепа, което допълнително подчертава проблема с достъпността на информация и ефективността на комуникационните стратегии на държавните институции. Положителните оценки са изключително малко разпространени: едва 4,79% са дали оценка 4, а само 1,8% от респондентите са избрали максималната оценка 5, което показва, че малцина възприемат съществуващите мерки като адекватни и достатъчни.

Тези резултати разкриват системен дефицит в политиките, насочени към подкрепа на младите семейства в България, и подчертават спешната необходимост от преосмисляне и усъвършенстване на съществуващите

програми. Липсата на доверие в държавните механизми за подкрепа може да бъде разглеждана като една от основните причини за отлагането на родителството и ниските нива на раждаемост сред младото поколение. Данните от анкетата ясно индикират нуждата от целенасочени и ефективни политики, които да адресират реалните нужди на младите хора и да създадат стабилна социално-икономическа основа за създаване на семейство и раждане на деца.

Анализ на отговорите на Въпрос 5: Ролята на жилищната осигуреност при решението за създаване на деца

Анализът на резултатите от петия въпрос показва значението на жилищната осигуреност за решението на младите хора да имат деца, което отразява високото ниво на зависимост между стабилността на жилищните условия и репродуктивните намерения. 59,88% от респондентите са оценили значимостта на този фактор с максимална оценка (5), което недвусмислено подчертава водещата роля на наличието на собствено или стабилно жилище като основополагащ елемент в семейното планиране. Допълнително, 26,35% от анкетираните са дали оценка 4, което също потвърждава високото значение на жилищната осигуреност, макар и с малко по-ниска степен на категоричност.

Сравнително ниският дял на неутралните отговори (11,38%) индикира, че мнозинството от респондентите имат ясна позиция по този въпрос, а само 2,4% са изразили по-ниска оценка, което свидетелства за почти универсалното признание за значимостта на жилищната стабилност при вземането на решения за създаване на семейство. Липсата на отговори с най-ниската оценка (1) допълнително подчертава важността на този фактор в контекста на репродуктивното поведение на младото поколение.

Данни показват, че жилищната осигуреност играе ключова роля за репродуктивните намерения на младите хора в България. Несигурността относно жилищните условия може да се разглежда като бариера пред създаването на семейство, което подчертава наличието на необходимост от разработване на целенасочени мерки за улесняване на достъпа

до жилища за младите семейства. В условията на висока икономическа несигурност и нарастващи разходи за жилище, подобни политики биха могли да стимулират раждаемостта и да подкрепят дългосрочното демографско възстановяване в страната.

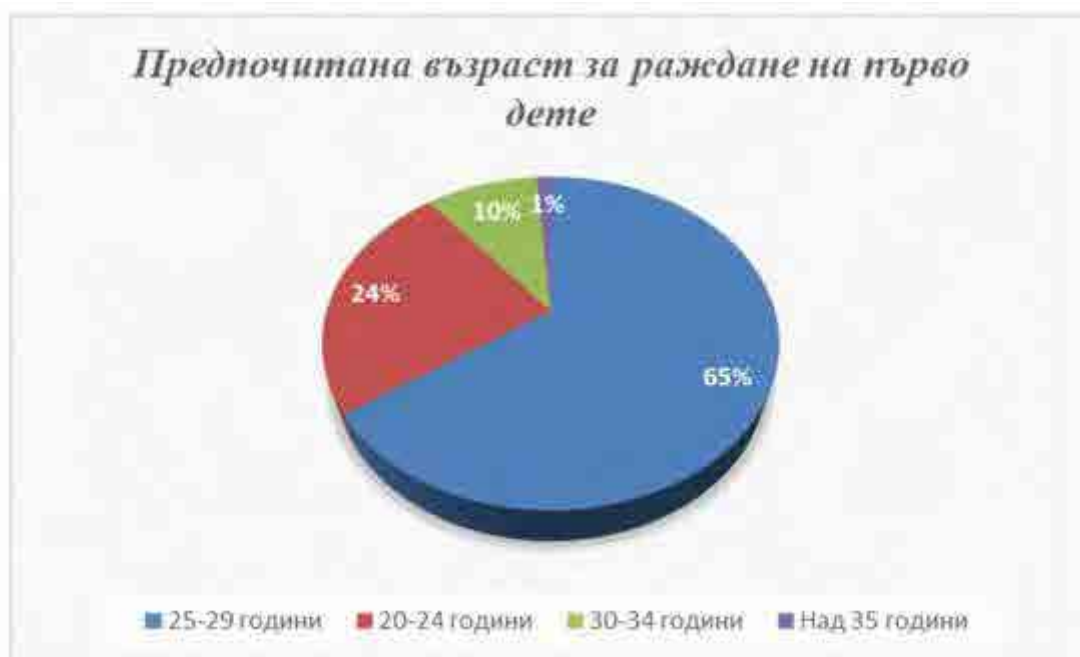
*Анализ на отговорите на Въпрос 6:
Оптимална възраст за раждане на първо дете*

Анализът на отговорите по шестия въпрос разкрива предпочитанията сред младото население на България относно оптималната възраст за раждане на първо дете. Преобладаващата част от респондентите - 65,27% - посочват възрастовата група 25-29 години като най-подходяща за започване на родителство. Този избор отразява тенденцията сред младите хора да приоритизират икономическата стабилност и завършването на образователното и професионално развитие преди създаването на семейство. В този контекст, изборът на тази възрастова група може да бъде свързан със социално-икономическите реалности и изискванията на съвременното общество, които насърчават отлагане на родителството до установяване на финансова стабилност.

Значителен дял от респондентите - 23,95%, предпочитат по-ранна възраст за раждане на първо дете (20-24 години). Това вероятно

отразява по-традиционните социални нагласи и възприятия, при които ранното създаване на семейство остава ценност, особено в определени културни и регионални контексти. Изборът на тази възрастова група може да се разглежда и като индикация за желание за по-бързо установяване на семейни отношения, въпреки промените в съвременния начин на живот.

Малък, но значим дял от респондентите (9,58%) смятат, че възрастта 30-34 години е най-подходяща за раждане на първо дете. Това показва нарастваща тенденция за отлагане на родителството в по-късни години, което обикновено се свързва с фокуса върху професионалната реализация и социалната мобилност. Данните потвърждават, че за част от младото поколение приоритет остават кариерното развитие и стабилизацията на личния и професионален живот, преди вземането на решение за родителство. Само 1,2% от анкетираните смятат, че над 35 години е подходяща възраст за първо дете, което показва, че отлагането на родителството до тази възраст е все още рядко срещано сред младото население на страната. Тази ниска стойност отразява ограниченията, свързани с биологични фактори, както и социалните и културни нагласи, които все още подкрепят по-ранното родителство.

Фигура 3: Предпочитана възраст за раждане на първо дете сред младото население в България. Разпределение на нагласите

Графиката визуализира разпределението на предпочитаната възраст за раждане на първо дете сред младото население в България. Най-голям дял от респондентите (65,27%) смятат, че възрастта между 25 и 29 години е най-подходяща, следвана от възрастовата група 20-24 години (23,95%). По-малкият дял от респондентите избират възрастите 30-34 години (9,58%) и над 35 години (1,2%).

Въпрос 7: Какъв е вашият личен план относно броя деца, които бихте искали да имате?

Анализът на отговорите по седмия въпрос изразява предпочитания сред младото население на България относно броя на децата, които те биха искали да имат. Преобладаващата част от респондентите (60,48%) заявяват желание да имат две деца, което отразява съществуващата социална норма и стремежа към балансирано семейно планиране. Този избор може да бъде интерпретиран като отражение на традиционния модел на семейство, който се възприема като оптимален в контекста на съвременните икономически и социални условия, съчетавайки възможността за качествено родителство с разумно разпределение на ресурсите.

Значителен дял от анкетираните (22,16%) изразяват предпочитание за три деца, което

свидетелства за семейни ценности и стремеж към създаване на по-големи семейства, въпреки съвременните тенденции за намаляване на броя на децата. Този резултат може да се разглежда като знак за устойчивост на традиционните нагласи и желание за многодетност, особено сред определени културни и социални групи.

Изборът на едно дете, посочен от 13,17% от респондентите, вероятно отразява влиянието на икономическите фактори, свързани с разходите по отглеждането и образованието на децата. Тези респонденти изглежда отдават приоритет на по-високото качество на живот и индивидуалната грижа за детето, което може да бъде повлияно от повишените стандарти за родителство в съвременния свят.

Малкият дял на респондентите, които нямат желание за деца (2,4%), демонстрира наличието на промени в социалните нагласи и възприемането на родителството, като част от младото поколение изглежда предпочита фокуса върху личностното развитие и професионалната реализация. В същото време, едва 1,8% от анкетираните изразяват желание за четири или повече деца, което подчертава рядкостта на големите семейства в съвременния демографски контекст и е индикация за ограничено разпространение на многодетността в България.

Фигура 4: Предпочитания за броя деца сред младото население в България в проценти

Резултати илюстрират, че предпочитанията за броя на децата остават концентрирани около традиционния модел на семейство с две деца, като същевременно се наблюдават значими разлики в нагласите, свързани с икономическите условия и социалните очаквания. Данните подчертават важността на съобразяването с тези различия при разработването на демографски политики и мерки за подкрепа на семействата, които да отговарят на разнообразните потребности и предпочитания на младото население в България.

Анализът на данните от следващите три въпроса разкрива комплексния характер на възпроизводствените нагласи на младото население в България, като подчертава важността на кариерните цели, икономическата стабилност и социалната подкрепа при вземането на решение за родителство. Преобладаващата част от респондентите посочват, че преди създаването на семейство се стремят към постигане на професионална реализация и стабилна работа, което очертава значението на икономическата сигурност като предпоставка за родителство. Около 45,78% от анкетираните акцентират върху необходимостта от установяване на стабилна кариера, докато 34,34% изразяват приоритет към конкретни професионални цели, които искат да постигнат преди да планират деца. Резултатите идентифицират нарастващото значение на професионалния успех и личностното развитие като ключови фактори в семейното планиране.

Мотивацията за създаване на деца също е тясно свързана с икономическите условия, като 52,15% от респондентите посочват, че повишаването на доходите би било основен стимул за родителство. Финансовата стабилност остава водещ мотиватор, което показва, че несигурността относно доходите и разходите за отглеждане на деца е сред бариерите пред вземането на решение за създаване на семейство. Значителен дял от респондентите изтъкват и необходимостта от подобряване на социалната среда (27,61%), което разкрива важността на подкрепата от страна на обществото и институциите за младите семейства. Макар фактори като достъп до качествено здравеопазване и подобрени

условия на работа също да играят роля, те остават на втори план спрямо икономическите стимули.

Цялостният анализ разкрива, че младото поколение в България разглежда родителството като стратегическо решение, което зависи от комплексни и взаимосвързани фактори, включващи икономическа сигурност, социална подкрепа и кариерно развитие. Данните подчертават необходимостта от целенасочени политики, които да отговорят на разнообразните нужди на младите семейства, като се постави акцент върху подобряването на икономическите условия и подкрепата за професионалната реализация, за да се стимулира по-устойчиво възпроизводствено поведение и да се намалят бариерите пред вземането на решение за създаване на деца.

Заключение и препоръки за бъдещи изследвания

Настоящото изследване направи опит да очертае картината на възпроизводствените нагласи и демографските тенденции сред младото население на България, разкривайки съществуващите социално-икономически предизвикателства и факторите, влияещи върху решението за създаване на семейство. Въпреки това, анализът подчертава необходимостта от по-задълбочени и фокусирани проучвания, които да изследват в детайли причините зад динамиката на репродуктивното поведение. Разбирането на комплексните взаимовръзки между социалните нагласи, икономическите условия и демографските фактори е от ключово значение за формулирането на ефективни политики и стратегии.

Една от основните препоръки, които произтичат от настоящото изследване, е да се проведат по-целенасочени и детайлни проучвания, които да анализират спецификите на демографските процеси на регионално ниво. България е страна с изразена регионална хетерогенност, където различните социално-икономически условия и културни особености оказват влияние върху възпроизводственото поведение на населението. Регионалното диференциране на изследванията ще позволи по-добро разбиране на локалните фактори и ще допринесе за разработването на по-точни и ефективни мерки, съобразени с конкретните

нужди на различните общности.

Важността на подобни изследвания не може да бъде подценявана, тъй като те предоставят надеждни и емпирично обосновани данни, които могат да послужат като основа за стратегическо планиране и разработване на демографски политики. Липсата на адекватни данни и анализи може да доведе до неефективност в политиките и до продължаване на негативните демографски тенденции. За да се генерират оптимални резултати, е от съществено значение стратегиите и мерките за стимулиране на раждаемостта да бъдат базирани на задълбочени знания и изследователски анализи, които отчитат както общите, така и специфичните характеристики на населението.

Настоящото изследване подчертава значимостта на дългосрочната ангажираност към мониторинг и анализ на демографските процеси, като същевременно препоръчва създаването на интегрирани изследователски програми, насочени към идентифициране на основните предизвикателства и възможности за демографско възстановяване. Само чрез прилагането на систематичен, емпирично обоснован и регионално адаптиран подход могат да бъдат създадени ефективни политики, които да отговорят на нуждите на младите семейства и да допринесат за устойчиво развитие и позитивна демографска промяна в България.

Благодарности

Настоящата статия е част от изследователски проект с наименование НИД НИ-26/2023/Б, „Регионални аспекти при формирането на съвременната демографска картина - сценарий за развитие на населението на България (2030)“, финансиран от Университета за национално и световно стопанство чрез програмата за Научноизследователска дейност.

Използвана литература:

1. Becker, G., *An Economic Analysis of Fertility*, Princeton University Press, Princeton, 1960.
2. Easterlin, R. A., "An Economic Framework for Fertility Analysis," *Studies in Family Planning*, Vol. 6, No. 3, 1975.
3. Eurostat, *Demographic Statistics in the European Union*, Eurostat Publications, Brussels, 2023.
4. Lesthaeghe, R., *The Second Demographic Transition: A Concise Overview of Its Development*, *Population Studies*, 2010.
5. Myrskylä, Mikko; Kohler, Hans-Peter; Billari, Francesco C. "Advances in development reverse fertility declines". *Nature*, 2009
6. Natsionalen statisticheski institut (NSI), *Godishni demografski dokladi na NSI*, Sofia, 2013-2023.
7. Notestein, F., *Population – The Long View*, in *Food for the World*, edited by T. W. Schultz, University of Chicago Press, Chicago, 1945.